

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 9, Sayı/ Issue 16 (Haziran/ June 2024), ss./ pp. 1-14
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1370952

Özgün Makale/ Original Article

Geliş Tarihi/ Received: 04. 10. 2023
Kabul Tarihi/ Accepted: 05. 03. 2024

SPARTACUS VE III. KÖLE İSYANI

SPARTACUS AND III. SLAVE REBELLION

Ismat ABBAS*

Öz

Gladyatör oyunları Romalılar için çok önemliydi. Öyle ki Roma'da bu oyunları düzenlemek için senatus tarafından atanmış memurlar bile bulunmaktaydı. Gladyatör oyunları için Roma sınırları içinde pek çok amfityatroler yapılmıştır ki bunlardan en ünlüsü de bugün bile eski ününü koruyan Colosseum'dur. Gladyatörler bu tiyatrolerde sadece birbirileri ile değil kimi zaman vahşi hayvanlarla da dövüştürülmüşlerdir. Gladyatörlerin geneli kölelerden oluşsa da pek çok özgür insan da arenalarda gladyatörler gibi dövüştürülmüştür. Genellikle ölüme mahkûm edilen bu kimseler arenalarda ölüm kalım mücadelesi vermişlerdir. Makalenin konusunu oluşturan Spartacus, Roma'daki III. Köle İsyanına önderlik etmiş, Roma'nın başını oldukça ağrıtmıştır. Capua'da bir gladyatör okulunda MÖ 73 yılında başlayan bu isyan kısa sürede hızlıca yayılmıştır. İsyanın Roma Cumhuriyeti tarafından ciddiye alınmaması, kargaşanın büyümesine neden olmuş ve isyan ancak Marcus Licinius Crassus (MÖ 115-53) tarafından bastırılabilmiştir. Crassus'un ordusuna yenilen Spartacus, Lucania bölgesinde olan son savaşta öldürülmüş ve ordusu dağıtılmıştır. Crassus isyana katılan altı binden fazla isyancı köleyi Capua'dan Roma'ya kadar çarmıha gerdirmiştir. Spartacus İsyanı son bulmuş olsa da Roma Cumhuriyeti'nde büyük yankılar uyandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gladyatör, Köle, Spartacus, İsyan, Roma.

Abstract

Gladiatorial games were very important to the Romans. So much so that there were even officials appointed by the Senate to organize these games in Rome. Many amphitheatres were built within the borders of Rome for gladiatorial games; the most famous is the Colosseum, which maintains its

* Sorumlu Yazar/Responsible Author: Doktora Öğr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Tarih Bölümü, Samsun/Türkiye. E-posta: ismatabbas93@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7673-2094>

ancient fame even today. Gladiators were made to fight not only with each other but also with wild animals in these theaters. Although gladiators were mostly slaves, many free people also fought like gladiators in the arenas. These people, who were generally sentenced to death, fought for life and death in the arenas. Spartacus, the article's main subject, led the Third Slave Revolt in Rome and caused Rome a lot of trouble. This rebellion, which started in 73 BC, spread rapidly in a short time. The fact that the rebellion was not taken seriously by the Roman Republic caused the chaos to grow, and the rebellion could only be suppressed by Marcus Licinius Crassus (115-53 BC). Spartacus' slave army defeated the Romans nine times, but Spartacus was defeated by Crassus' army in 71 BC. In the last war in the Lucania region, Spartacus was killed, and his army was dispersed. Crassus crucified more than six thousand rebellious slaves from Capua to Rome. Although the Spartacus Rebellion ended, it had significant repercussions in the Roman Republic.

Keywords: Gladiator, Slave, Spartacus, Rebellion, Rome.

1. Giriş

Antik Roma, genel olarak kölelik sistemine dayanan bir toplum olarak bilinir.¹ Roma hukukuna göre köleler neredeyse hiçbir hakka sahip değilken, eşya ve borçlar hukukunda bir mal gibi işlem görmüşlerdir. Roma'da köle sahipleri köle üzerinde sınırsız haklara sahip olup; şehir içlerinde, evlerde, madenlerde, imalat atölyelerinde, tarımda vb. yerlerde çalıştırılmışlardır. Hem Cumhuriyet hem de İmparatorluk döneminde "köleler" toplumun en alt sınıfı olup yasal statüleri bulunmamaktadır.² Çoğunlukla ağır şartlarda çalıştırılan bu köleler zaman zaman efendilerine isyan etmişlerdir. Kölelerin birleşerek yönetime karşı ilk büyük isyanı MÖ 136-132 yılları arasında olmuştur. Sicilya'da meydana gelen bu isyan Enna'nın önde gelen vatandaşlarından olan Demophilus'un malikanesinde başlamış ve isyana Eunos adındaki bir Suriye kökenli büyücü önderlik etmiştir.³ I. Köle İsyanı hakkında en geniş bilgilere Diodorus Siculus'un *Bibliothes Historikes* eserinin 34 ve 35. bölümlerinden ulaşabiliriz. Diodorus köle isyanının Demophilus'un malikanesinde başlama nedenini yazarken onun ve karısı Megallis'in kölelerine karşı aşırı zalim tavır takınmalarından dolayı kölelerin Demophilus ve Megallis'e nefretine özellikle değinmiştir.⁴ Genel olarak bahsettiğimiz dönemde Sicilyalı aristokratlar kölelerine oldukça kötü davranmış ve bu da isyanı kaçınılmaz kılmıştır. Eunos kölelere rüyasında Suriye Tanrıçası'nın ona krallık vadettiğini ve bu krallık unvanına kısa bir zamanda ulaşacağını, bu yolda ona yardımcı olanları da ödüllendireceğini anlatmıştır. Ayrıca Enna'nın başkent olması gerektiğini tanrıların isteği olarak isyancılara aktarmıştır. Böylelikle Eunos'un önderliği altında dört yüz civarı köle Enna şehrine yürümüş ve Demophilus'un malikanesini ele geçirmiştir. Demophilus ve eşi Megallis de isyancılar tarafından yakalanarak idam edilmişlerdir.⁵ Eunos kral seçilmiş, Suriyeli bir köle kadını da kendine kraliçe yapmıştır. Kendisine Antiokhos ismini almış ve köleleri de Suriyeliler olarak isimlendirmiştir.⁶ Aslına bakılırsa devlet bu kölelerin birliğinden oluşmaktaydı. Enna'da toplanan köle ordusu kısa sürede neredeyse on bine ulaşmıştır. Bu isyanla aynı zamanda Kilikya'dan gelen bir köle olan Cleon da Agrigentum'da isyan başlatmıştır. Eunos, Cleon'u köle ordularının komutanı olarak ona katılmaya davet etmiş ve Cleon da beş binlik köle ordusuyla birlikte Enna'ya gelerek ona katılmıştır.⁷ Birleşmiş köle ordusu Roma'dan gelen ve sekiz bin Sicilyalı askere komutanlık eden Lucius Hypsaeus'u yenmişlerdir. Romalı komutan Rupilius isyancıları yenene kadar Eunos komutasındaki köle ordusu birkaç sefer Romalılarla

¹ Makale daha önce Eskiçağ Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanmış olan makalenin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir. Bkz. Abbas 2021, 58-65.

² Потрашков 2008, 144-146.

³ Flor. III. 19.4., Faulkner 2015, 139.

⁴ Diod. XXXIII-XXXIV. 10.

⁵ Diod. XXXIII-XXXIV. 14.

⁶ Diod. XXXIII-XXXIV. 24.

⁷ Faulkner 2015, 139.

karşılaşmıştır. Bu savaşların çoğunda Romalılar yenilmiştir.⁸ Eunos ve Cleon'un tüm çabalarına rağmen köle ordusu MÖ 132 yılında Rupilius tarafından bastırılmıştır. Diodorus'a göre Enna'nın ele geçirilmesi ve Eunos'un yakalanması bir ihanet sonrası gerçekleşmiştir.⁹ Bu isyanla birlikte Cumhuriyet ordularının isyancılar karşısında yenilgisi orduların yetersizliğini göstermekteydi. Bu yetersizliği makalenin ana konusu olan Spartacus isyanında ele alınacaktır.

I. Köle İsyanından yaklaşık 30 yıl sonra yine Sicilya'da geniş çaplı bir köle isyanı meydana gelmiştir. Sicilya'da bu ayaklanma başlamadan önce İtalya'nın farklı yerlerinde, Nuceria'da, Capua'da, küçük çaplı isyanlar olmuş fakat Romalılar tarafından hemen kontrol altına alınmıştır. MÖ 104-100 yılları arasında gerçekleşen II. Köle İsyanı da diğeri ile aynı nedenlerden dolayı meydana gelmiştir. Bu isyana başlarda iyi anlaşılamayan Salvinus ve Athenion isminde iki köle önderlik etmiştir.¹⁰ Salvinus'un önderliğinde isyan Enna civarında başlamış ve isyanın ilk günlerinde sayıları iki yüz olan köle ordusu kısa zaman içinde altmış bine kadar ulaşmıştır. İsyancılar I. Köle İsyanından etkilenmiş olacaklar ki, kendilerine Salvinus'u kral seçmiş ve meclis kurmuşlardır.¹¹ Athenion'un önderliğindeki köleler ise Segesta ve Lilybaion kentleri civarında isyan başlatmışlardır. Athenion'un diğer isyan liderlerinden farkı, o isyana katılmak isteyen herkesi kabul etmemiş, sadece uygun gördüklerinin ordusuna katılmasına izin vermiştir.¹² Kendisine Kral Tryphon diye hitap edilen Salvinus, Athenion'a mektup yazarak orduları birleştirmeyi teklif etmiştir. Bundan sonra Tryphon ordusu ile birlikte Troikala'ya gitmiş ve Athenion da onun davetini kabul ederek üç binlik köle ordusuyla ona katılmıştır. Diodorus'a göre kral her zaman Athenion'u göz hapsinde tutmuştur.¹³ Troikala'ya yerleşen Tryphon burada tam bir Romalı hükümdar gibi davranarak resmi kabuller zamanı Romalı yöneticilerin giydikleri *tabenna* ile *tunica* giymiş, önünde *fascēs*'leri¹⁴ ile yürüten *lictor*'lar¹⁵ görevlendirmiştir.¹⁶

Sicilya'da tüm bunlar yaşanırken Roma'da Senatus orduların başına Lucius Licinius Lucullus'u getirmiş ve onu yaklaşık on yedi bin askerden oluşan bir orduyla Sicilya'ya göndermiştir. Lucullus'un ordusu ile isyancılar arasında ilk çarpışmada Romalılar zafer kazanmış ve yaklaşık yirmi bin isyancı köle öldürülmüştür. Lucullus, Troikala'yı kuşatmış, lakin başarısız olmuş ve geri çekilmiştir. Bunun üzerine Senatus isyancılara karşı Gaius Servilius'u göndermiş fakat o da kayda değer bir başarı elde edememiştir.¹⁷ Bu süreçte Tryphon ölmüş ve Athenion kral olmuştur. Roma Senatus'u bu sefer *consul* Manius Aquilius'u isyancılara karşı göndermiştir. MÖ 101 yılında Aquilius, Sicilya'daki isyanı bastırmış ve adada düzeni sağlamıştır.¹⁸

Roma Cumhuriyeti'ne karşı en geniş çaplı ve etkili köle isyanı makalemizin de konusunu oluşturan III. Köle İsyanı, ikincisinden yaklaşık 20 yıl sonra meydana gelmiştir. Spartacus'un önderlik ettiği bu isyana geçmeden önce isyanın meydana geldiği dönem Roma Cumhuriyeti'nde cereyan eden olaylara değinmek gerekmektedir.

⁸ Diod. XXXIII-XXXIV. 20.

⁹ Diod. XXXIII-XXXIV. 21-23.

¹⁰ Flor. III. 19.9.; Faulkner 2015, 158.

¹¹ Diod. XXXVI. 4.

¹² Diod. XXXVI. 5.

¹³ Diod. XXXVI. 8.

¹⁴ Yaklaşık 1,5 metre uzunlukta ve ortasında bir baltanın olduğu bu değnek demetini Roma'da yargıçların refakatçıları olan *lictor* taşırdı (Er 2017, 129).

¹⁵ Roma'da devlet görevlileri ve rahiplerin refakatçıları idiler (Er 2017, 235).

¹⁶ Diod. XXXVI. 8.

¹⁷ Diod. XXXVI. 9.

¹⁸ Flor. III. 19.11., Faulkner 2015, 158.

MÖ 90 ve 80'li yıllar Roma Cumhuriyeti'nin en karmaşık dönemlerindedir. MÖ 91-89 yıllarında Roma, Müttefikler Savaşı (*Bellum Italicum*) ile uğraşmıştır.¹⁹ Bu savaşı Roma kazanmış ve zaferde Lucius Cornelius Sulla'nın önemli payı olmuştur. Sulla'nın bu başarısı dönemin halkçı lideri Gaius Marius'la arasında soruna yol açacak ve Roma'yı 80'li yıllarda bir iç savaşa sürükleyecektir.²⁰ Müttefikler Savaşı'ndan hemen sonra Roma, Pontos Kralı VI. Mithridates ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Zira Mithridates, Asia Eyaleti'ne saldırmış ve böylece MÖ 88-85 yılları kapsayacak I. Mithridates Savaşı başlamıştır.²¹ Bu savaş Roma'daki iç savaşı kazanan ve Mithridates'e karşı Roma ordusunun komutanı olan Sulla ile Mithridates arasında Dardanos'ta Roma lehine yapılan bir antlaşma ile son bulmuştur.²² Bu süre zarfında Roma'da Marius tekrar *consul* seçilmiş (MÖ 86), Roma ordusunun komutanı olmuş ve Sulla halk düşmanı ilan edilmiştir. Aynı yıl içinde Marius aniden ölünce onun yerine L. Valerius Flaccus komutan atanmış, fakat Sulla ile mücadelede yenilerek intihar etmiştir.²³ Böylece Sulla tekrar Roma ordusunun komutanı olmuştur. MÖ 83 yılına gelindiğinde Sulla, Marius'un aynı isimli oğlu Marius ile iç savaş halindeyken²⁴ Asia Eyaleti'nde vali L. Licinius Murena ile Mithridates arasında II. Mithridates Savaşı başlamış ve MÖ 81 yılında Sulla'nın müdahalesi ile son bulmuştur.²⁵ MÖ 80 yılında Roma, Marius taraftarı eski *Hispania Citerior* valisi olan Q. Sertorius ile savaşa girişmiş ve sekiz yıl devam eden savaş Metellus ve Pompeius'un komutanlığı altındaki orduların desteği sayesinde MÖ 72 yılında son bulmuştur.²⁶ MÖ 74 senesine gelindiğinde Anadolu'da yeni bir Mithridates Savaşı patlak vermiş ve hemen hemen 10 sene kadar devam etmiştir.²⁷ Bu dönem Roma Cumhuriyeti ağırlıklı olarak İspanya ve Anadolu'da meydana gelen sorunlarla uğraşmıştır. Bundan dolayı Capua'da kölelerin ayaklanması için oldukça elverişli bir ortam yaratmıştır. Nitekim Spartacus isimindeki köle de bu fırsatı değerlendirecek ve Cumhuriyeti derinden sarsacak bir isyana imza atacaktır.

2. Antik Roma'da Gladyatör Olmak

Roma'da ilk gladyatör oyunları (*munera*)²⁸ MÖ IV. yüzyılda yapılmaya başlamıştır. Bu yarışlar ilk olarak Güney İtalya'nın Campania, Lucania ve Samnium bölgelerinde yapılmıştır. Ölen askerlerin onuruna düzenlenen bu oyunlarda genellikle köleler dövüştürülmüştür. Romalılar ölen askerlerin ruhlarını rahata kavuşturmak için onlara kurban sunulmasının gerektiğini düşünmüşlerdir.²⁹ Gladyatör oyunlarının Roma kültürüne Etrüsklerden geçtiği de düşünülmektedir. İlk gladyatör oyunları MÖ IX. yüzyılda yapılmıştır. Etrüskler tarafından düzenlenen bu oyunlar günümüzde mezar kabartmalarında meydana çıkmaktadır.³⁰ Roma'da gladyatör oyunlarının resmi şekilde düzenlenme tarihine baktığımız zaman karşımıza MÖ 264 senesi çıkar. Çünkü bu tarihte, Brutus Pera'nın³¹ ölümünden sonra evlatlarının Pera'yı

¹⁹ Plut. Sull. VI.6., App. BC I. 38-53., "Müttefikler Savaşı" hakkında geniş bilgi için bkz. Boatwright vd. 2022, 124-125; Bosch 2020, 142-146.

²⁰ Plut. Sull. VIII.1-X.3, Mar. XXXV.1-4.

²¹ App. Mith. XXVIII. 1. Mithridates Savaşı hakkında geniş bilgiler için bkz. Arslan 2007, 127-267; Bosch, 2020, 146-150.

²² Plut. Sull. XXII-XXIV, App. Mith. LIV-LVIII, Dardanos antlaşması için bkz. Arslan 2007, 240.

²³ Plut. Mar. 46.5, Sull. 20.1, App. BC. 1.75, App. Mith. 59, Arslan 2007, 230.

²⁴ Plut. Sull. XXVII.4- XXVIII.8, Eutrop. V.8, Sulla'nın Genç Marius'la olan iç savaşı ve zaferinden sonra diktatörlük faaliyeti için bkz. Bosch 2020, 150-155; Faulkner 2015: 170-172, Boatwright vd. 2022, 130-138.

²⁵ Eutrop. V.8., II. Mithridates Savaşı için bkz. Bosch 2020, 166; Arslan 2007, 267-291.

²⁶ Q. Sertorius'la yapılan savaş hakkında geniş bilgi için bkz. Bosch 2020, 159-161; Diakov - Kovalev 2008, 173-174; Boatwright vd. 2022, 140.

²⁷ Bosch 2020, 166. III. Mithridates Savaşı hakkında geniş bilgi için bkz. Arslan 2007, 305-497.

²⁸ Latince den çeviride *munus*- halka açık gösteri, eğlence anlamına gelmektedir. *Munera*, kelimenin çoğul halidir (Alova 2013, 378.)

²⁹ Uzunaslan 2005, 17.

³⁰ Özkan 2017, 32; Uzunaslan 2005, 17.

³¹ Cumhuriyetin ilk kurucularından olan Lucius Junius Brutus soyundan gelmektedir.

onurlandırmak için gladyatör oyunları düzenlemişlerdir.³² Roma tarihini anlatan kaynaklarda bu tarihten sonra gladyatör oyunlarına da yer verildiğini görmekteyiz. Zamanla bu oyunlar Roma'da gelenek olmuş, halkı eğlendirmek için düzenlenmeye başlanmıştır. Aynı zamanda zafer kazanan imparatorlar bu zaferlerini kutlamak için de gladyatör oyunları düzenlemiştir. İmparator Octavianus zamanında yetmiş yedi gladyatör oyununun düzenlendiği ve bu oyunlarda yaklaşık on bin kişinin dövüştürüldüğü bilinenler arasındadır.³³

Gladyatörlerin eğitim aldıkları yer *ludus* olarak adlandırılmaktaydı. *Ludus* iki bölümden oluşmaktaydı. Bir bölümde gladyatörler eğitim almakta, diğer bölümde ise günlük yaşamlarını sürdürmekteydiler. *Ludus* 'larda ayrıca yöneticiler için odalar da bulunmaktaydı.³⁴ Gladyatörlerin eğitmenleri *Doctore* olarak adlandırılmaktaydı.

Kentin stadyumunda veya tiyatrosunda atlı yarışlar, müzik yarışmaları, koşu, uzun atlama, cirit-disk atma, güreş, boks, beşli yarış ve pankras güreşi gibi kategorilerden oluşan agonlar gerçekleştirilmekteydi.³⁵ Theodosius Fermanı'yla yasaklanan pagan özellikler taşıyan sportif ve müziksel yarışmaların içeriğinde ve amacında değişiklikler olmuştur. Antik Yunan tanrılarıyla ilişkilendirilen yarışmaların yerini, Roma orijinli gladyatör ve vahşi hayvan dövüşleri almıştır.³⁶ MÖ 105 yılına gelindiğinde gladyatör oyunları farklı bir biçim almış, oyunlara vahşi hayvanlar da dahil edilmiştir. *Venatio* denilen bu hayvan dövüşleri iki türlü yapılmaktaydı. İlki, iki vahşi hayvanın birbirleriyle dövüştürülmesi, ikincisi ise vahşi hayvanlar ile gladyatörlerin dövüştürülmesiydi. Hiç kuşkusuz ikincisi halkın ilgisini daha fazla cezbetmekteydi.³⁷ Halkın her kesiminden insanlar bu yarışları izleyebilsinler diye ilk zamanlarda gladyatör savaşları halka açık olan *forum* 'larda düzenlenmekteydi. Savaşlar genelde halka ücretsiz düzenlenmekte ve bir *forum* 'da (yarışmalar ilerleyen zamanlarda tiyatrolarda düzenlenmiştir) ortalama elli- seksen bin arası seyirci bulunmaktaydı. Senatus, gladyatör oyunlarını düzenlemek için iki memur görevlendirmiştir. Bu olay MÖ 105 yılına tekabül etmektedir.³⁸ Bu tarihten sonra Roma'da gladyatör oyunlarına artan ilgi sonucunda yarışlar için amfiteyatroların yapılmasına başlanmıştır. Amfiteyatrolar sadece gladyatör oyunlarının yapılması için bir alan olmamıştır. Burada sanatsal su gösterileri ve temsili deniz savaşları (*naumachia*) da düzenlenmiştir.³⁹ Augustus zamanında Actium Deniz Savaşı da seyircilere sunulmuştur.

Gladyatörlerin kimlikleri ve gladyatör olma süreci, antik Roma toplumunda belirli sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi altında şekillenmiştir. Bu bölümde, gladyatörlerin oluşumunu ve gladyatör olma kriterlerini derinlemesine inceleyeceğiz. Öncelikle, Roma mahkemeleri ölüme *mahkûm* ettikleri köleleri veya özgür insanları infaz etmek için arenalara göndermişlerdir. Bu infazlara *Meridianum Spectaculum* adı verilmiştir.⁴⁰ Bunun yanı sıra *Poenae Mediocres*⁴¹ olarak adlandırılan "kürek mahkumları" da arenaya dövüş için yollanmaktaydılar. Bu mahkumlar, üç sene hayatta kalmayı başarınca özgür olabilmişlerdir.⁴² Roma vatandaşları kendi istekleri doğrultusu ile de gladyatör olabilmekteydiler. Bunun için kişinin sözleşme yapması ve bu sözleşmenin *Pleb* Meclisi

³² Potter - Mattingly 2010, 306.

³³ Suet. Aug. XLIII.1.

³⁴ Dürüşken 2007, 67.

³⁵ Yiğitpaşa 2023, 69.

³⁶ Yiğitpaşa (Baskıda).

³⁷ Novvos 2009, 175-176.

³⁸ Akat 2001, 21.

³⁹ Yılmaz 2016, 73.

⁴⁰ Akat 2001, 25.

⁴¹ Latince'den çeviride "ortalama cezalar" anlamına gelmektedir (Alova 2013, 363).

⁴² Akat 2001, 27.

tarafından onaylanması gerekmektedir.⁴³ Aynı zamanda *sestertarii* olarak adlandırılan bir oyunluk, sözleşmeli gladyatörler de olmuştur ki bunlar para karşılığı arenaya çıkarılmışlardır.⁴⁴ İmparator Caligula bazı gladyatör oyunları sırasında kılıç gösterisi yapan gladyatörler yerine tanınmış aile babalarını arenaya çıkarmıştır. Sözü edilen kişiler, oyunlardan sonra bazı uzuvlarını kaybetmiştir.⁴⁵

Gladyatörlerin pek çoğu genellikle kölelerden oluşmuş ve bu köleler de Roma'ya savaş sonrası getirilen esir savaşçılar olmuşlardır.

*“Mahvolmuş insanlardan (yabancılardan) oluşan gladyatörler ne kadar çok darbeye katlanıyorlar.”*⁴⁶

Roma Cumhuriyet tarihine damga vuran isimlerden olan hatip Cicero'nun yukarıdaki sözleri aslında gladyatörlerin yaşamını anlatmaktadır. Hatip eserinde gladyatörlerin gösteriler zamanı yaralanmalarını anlatmış olabilir, fakat gladyatörlerin yaşamına geniş çerçeveden bakacak olursak onlar daima “darbe” altında olmuşlardır. Bu darbelere katlanamayan gladyatörler de çözümü isyan etmekte bulmuşlardır. Makalemizin ana konusunu oluşturan Spartacus İsyanı da bir gladyatör okulundan çıkmıştır.

3. Kurtarıcı Köle Spartacus

Roma'nın Asia Eyaleti'nde Mithridates'e karşı, İspanya'da ise Sertorius'a karşı mücadele verdiği bir dönemde, MÖ 73 yılında Capua'da Spartacus adlı bir köle liderliğinde III. Köle İsyanı patlak vermiştir. Bu isyan, Roma Cumhuriyeti'nin İmparatorluk dönemine geçişinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak, bu isyanın öncülüğünü yapan gladyatör kimdir? Nasıl köle olmuştur? III. Köle İsyanı, cumhuriyeti nasıl etkilemiştir? Bu sorular, bu bölümde detaylı olarak incelenecektir.

Med kabilesinden bir Trakyalı olan Spartacus⁴⁷ MÖ 83 yılında, Sulla iç savaş sırasında Yunanistan'dan İtalya'ya geçerken onun ordusunda görev yapmış ve daha sonra esir edilmiştir.⁴⁸ Başka bir kaynak ise onun MÖ 76 yılında Batı Trakya kabileleri arasındaki savaşlar sırasında Romalı komutan Appius Cladius Pulcher'in ordusu tarafından esir alındığını ve köle tacirlerine satıldığını yazmaktadır.⁴⁹ Appianos, Spartacus'un özgür bir Trakyalı olarak doğduğunu yazmaktadır.⁵⁰ Asıl isminin Spartacus mü olduğu yoksa sonradan mı bu ismi almıştır, kesin olarak bilinmemekle birlikte Trakyalı kraliyet ailesinde Spartacus isminin görülmesi onun bir aristokrat olarak doğma ihtimalini de güçlendirmektedir.⁵¹ Spartacus kelimesinin anlamına gelecek olursak, dil bilimciler *sparrus*, *sparum* – *kargı* ya da *mızrak* ve *trako-frigo* bir sıfattan *takos-ünlü* ya da *saygıdeğer* sözcüğünün birleşmesinden meydana geldiğini öne sürmektedirler.⁵² Spartacus ismi aynı zamanda bir mitolojik olaya da bağlanmaktadır. Buna göre bir ejderhanın dişleri toprağa ekilmiş ve tohumlanarak topraktan

⁴³ Malay - Silay 1991, 12.

⁴⁴ Malay - Silay 1991, 13.

⁴⁵ Suet. *Cal.* IV. XXVI

⁴⁶ Cic. *TD.* II. 41.

⁴⁷ Plutarchos, ise Spartacus'un göçebe bir halktan geldiğini yazmaktadır (Plut. *Crass.* 8.3).

⁴⁸ Strauss 2022, 54-55.

⁴⁹ Sayar 2011, 3. Appianos, Spartacus'un bir zamanlar Roma ordusunda asker olarak görev yaptığını yazmaktadır. (App. *BC.* XIV. 116.). Bir başka antik yazar Florus, onun paralı bir asker olduğunu ve daha sonra firar ettiğini yazmaktadır (Flor. III.19.; Strauss 2022, 34). Fakat Spartacus'un Roma ordusundaki faaliyetleri hakkında başka bilgi bulunmamaktadır.

⁵⁰ App. *BC.* XIV. 116.

⁵¹ Strauss 2022, 43.

⁵² Sayar 2011, 3.

savaşçı ve silahlı adamlar doğmuş, bu adamlar da *Ksilen Adamlar* (Gilden Adamlar), *Spartakan* olarak adlandırılmışlardır.⁵³

Spartacus köle olarak Capua'da bir gladyatör okuluna sahip olan Gnaeus Lentullus Batiatus'a satılmıştır. Batiatus'un gladyatör okulundaki gladyatörlerin çoğu Galya ve Trakya kökenlidir.⁵⁴ Antik kaynaklara göre, Spartacus gladyatör okuluna getirilirken yüzüne bir yılın dolanmış veya gezmiştir.⁵⁵ Sadece Batiatus'un değil genel olarak bakıldığında gladyatör okulları acımasızlığın olduğu disiplinli yerlerdir. Spartacus'un gladyatör okulunda iken bir süre dövüştüğünü ancak daha sonra içindeki özgürlük arzusu ve sert eğitimin verdiği bıkkınlık nedeniyle kaçma kararı aldığını düşünebiliriz. Köleleri karşı efendilerinin zalim tutumları devam etmiştir. Aynı zamanda III. Köle İsyanı, Capua'da patlak vermeden önce burada MÖ 104 yılında iki kere köle ayaklanması olmuş fakat ikisi de bastırılmıştır.⁵⁶ Muhtemeldir ki, bu isyanlar da isyancıları cesaretlendirmiştir. III. Köle İsyanı zamanı Capua'daki okuldan kaçmayı planlayan iki yüz gladyatör olmuştur. Bu plan muhtemeldir ki ihanet sonucu deşifre edilmiştir.⁵⁷ Sonuç olarak kaçmayı başaran sadece 78 (veya 74)⁵⁸ kişi olmuştur ki bunlardan biri de Spartacus'dur.⁵⁹ Kaçan gladyatörlerin içinde daha önce Mithridates'in ordusunda Sulla'ya karşı savaşmış olan Oenamaos ve Crixus da bulunmuştur.⁶⁰ İsyan aslında yerel bir köle isyanı olarak başlasa da bastırılmamıştır. Gladyatör okulundan kaçan köleler silah yerine sopa ve benzeri cisimleri kullanmış, daha sonra Capua'da ele geçirdikleri kafilde bulunan silahlara el koymuşlardır.⁶¹ İsyancılar kendilerine Vezüv'ün eteklerini mesken bellemiş ve pek çok köle, aynı zamanda özgür insan onlara katılmıştır. İsyancı ordusunun önemli bir kısmını da Trakyalı, Kelt ve Cermen köleler oluşturmaktaydı. Zira bu halklar özellikle MÖ 80-70'li yıllarda yapılan savaşlar sonrasında Roma'nın köle kaynağına çevrilmiştir.

Roma Cumhuriyeti'nin bu isyanı bastırmak için gönderdiği ilk ordu *praetor* Cladius Glaber'in ordusu idi.⁶² Cladius Glaber, Capua'ya gelir gelmez halkı her şeyin yolunda olduğuna ve bunun sıradan bir köle isyanından öteye geçmeyeceğini göstermek için gladyatör savaşı düzenlemiştir. İsyancılar arenaya baskın düzenlemiş ve orayı yerle bir etmişlerdir. Bu zaferden sonra isyancılar yeniden Vezüv Dağı'ndaki kamplarına geri çekilmişlerdir. Bu zaman isyancıların kampını Glaber'in ordusu kuşatmıştır. Glaber burada düşmanı çevrelemek ve onları açlığa mahkûm etmeyi planlamıştır. Lakin isyancılar çevrede olan asmalardan merdivenler yapmış ve bu merdivenleri kullanarak Glaber'in kampının arkasına geçmişlerdir.⁶³ Romalılar bu isyancıları hafife aldıklarından dolayı kamplarında savunma hatlarını hafif tutmuş ve isyancıların saldırısı sonucu yenilgiye uğramışlardır. Köle ordusu Romalıların ordugahlarını yağmalamışlardır.⁶⁴ Bu başarıdan sonra isyancıların, özellikle Spartacus'un ünü yayılmış ve bunun sonucunda da isyancılara çevre köylerden de insanlar katılmıştır. Spartacus artık düzenli bir ordu kurması gerektiğine karar vermiş ve MÖ 73 yılında bunun için hazırlıklara başlamıştır.⁶⁵

⁵³ Karnas 2015, 37.

⁵⁴ Plut. *Crass.* VIII. 2.

⁵⁵ Plut. *Cras.* VIII. 3; Malay 2018, 235. Bu olayla ilgili geniş bilgi için bkz. Strauss 2022, 50.

⁵⁶ Strauss 2022, 45.

⁵⁷ Baldwin 1967, 290.

⁵⁸ Liv. XCV.95.

⁵⁹ Plut. *Crass.* VIII. 2.

⁶⁰ Diakov - Kovalev 2011, 360.

⁶¹ Diakov - Kovalev 2011, 358.

⁶² App. BC. I. 116.

⁶³ Flor. I. VIII.20.

⁶⁴ Strauss 2022, 75-79.

⁶⁵ Diakov - Kovalev 2011, 362.

Spartacus isyana katılan köleleri aslında bir köle olarak görmüyordu. Ondan dolayı Vezüv zaferinden sonra isyancılara yaptığı konuşmada onlara artık özgür olduklarını söylemiştir.⁶⁶ Roma Cumhuriyeti bu isyan hakkında artık ciddi düşünmek zorundaydı, keza öyle olacak ki isyancılara karşı MÖ 73 yılının sonbaharında Publius Varinius'u göndermiştir. Önce Varinius'un *legatus*'u⁶⁷ Furius komutasındaki iki bin kişilik Roma ordusu isyancılar tarafından mağlup edilmiştir.⁶⁸ İsyancıların bir sonraki başarısı da Salinae'da gerçekleşen savaşta *praetor* Cossinius'un ordusunu yenmek olmuştur. Savaşta Spartacus, Cossinius'un atını ele geçirmiştir.⁶⁹ Bu zaferden sonra isyancıların sayısı yaklaşık yetmiş bin olmuştur.⁷⁰ Artık bu savaştan sonra isyancılar Campania'ya çekilmiş ve burada onlara, özellikle, köle çobanlar katılmıştır. Burada isyancılara bu denli köle çobanların katılma nedeni bölgenin hayvancılık bölgesi olması ve bu çobanların yönetimden rahatsız olması idi.⁷¹ İsyancılar, Nola, Nuceria, Thurii ve Metapontum'ı yağmalamışlardır. İsyancıların sayısı günden güne artmış ve yağmaladıkları malzemelerden kendilerine silah hazırlamışlardır.⁷² Spartacus karargâha gümüş ve altın getirilmesini yasaklamış ve buna karşın savaşlarda elde edilen her şeyi isyancılar arasında eşit pay etmiştir.⁷³ İsyancıların süvari birlikleri olmamış ve bu gerçekten de onlar için çok büyük sorun teşkil etmiştir.⁷⁴

MÖ 72 yılına gelindiğinde Roma bu isyanı bastırmak için o senenin *consul*'leri L.Gellius Publicola ve Gnaeus Cornelius Lentulus'u göndermiştir. Her iki *consul*'ün emrine ikişer lejyondan oluşan birer ordu verilmiştir.⁷⁵ Bu sırada isyancılarla Romalılar arasında Garganus Dağı savaşı gerçekleşmiştir. Crixus'un önderliğinde Spartacus'tan ayrılan otuz bine yakın köle Romalılar tarafından darmadağın edilmiştir. Bu savaşta on bin kadar isyancı öldürülmüş, kaçan isyancılar da yeniden Spartacus'a katılmıştır. Öldürülenler arasında isyanın önemli isimlerinden olan Crixus da bulunmuştur. Spartacus, Crixus'un onuruna yaraşır bir şekilde ve saygı işareti olarak Romalı tutsakların bir gladyatör gibi dövüşmeleri için oyun tertiplemiştir.⁷⁶ Köle ordusu bu sırada Romalıları yenmiş ve sonra ele geçirdikleri silahlarla daha da güçlenmiştir. İsyancılar Samnium'un kuzeyindeki Po ovası yakınlarında bulunan Mutina'ya saldırmıştır. Burada Galya Cisalpina *Proconsul*'u Gaius Cassius Longinus'u yenmiştir. Spartacus aynı zamanda bu zaferden sonra Crixus ve savaşta ölenler için Mutina'da cenaze töreni düzenlemiştir.⁷⁷ Mutina'da ve öncesinde yaşanan olaylar Roma tarihi için en ağır olaylardan biri olabilir. Tarihi Florus bunu utanç verici bir olay olarak nitelendirmektedir.⁷⁸ Bu zamana kadar hep Romalılar, eğlence, cenaze törenleri, hatta kumar için gladyatörleri birbiri ile dövüştürmüşlerdir. Şimdi ise Spartacus, Romalı askerleri birbirileriyle dövüştürmekteydi. Bu olayla birlikte Spartacus, Romalılardan intikam almış ve muhtemeldir ki Cumhuriyet döneminde Romalıları bu olay kadar aşağılayan ve utandıran bir olay olmamıştır.

Spartacus hiçbir zaman Roma'yı ele geçirmek istememiş, köleleri Alplere doğru götürerek onları ana vatanlarına kavuşturmak istemiştir. Köleler zafer sarhoşluğundan dolayı güneye, İtalya'ya gitme kararı almışlardır.⁷⁹ Sallustius da Spartacus'un Alpleri aşmak istediğini

⁶⁶ Karnas 2015, 42.

⁶⁷ Antik Roma'da orduda görevli olan komutana verilen rütbedir. Günümüzde general rütbesine denk gelmektedir.

⁶⁸ Sayar 2011, 4.

⁶⁹ Plut. *Crass.*, IX.4-5.

⁷⁰ Field 2009, 39.

⁷¹ Diakov - Kovalev 2011, 360.

⁷² Flor. I.20.

⁷³ App. *BC*. I.112.

⁷⁴ Karnas 2015, 46.

⁷⁵ Diakov - Kovalev 2011, 364.

⁷⁶ App. *BC*. I.112.

⁷⁷ Diakov - Kovalev 2011, 364.

⁷⁸ Flor. I.20.

⁷⁹ Plut. *Crass.* IX. 5-6.

savunmuştur. Onun yazdığına göre isyanın başlarında Spartacus ve Crixus arasında fikir ayrılığı yaşanmıştır, Spartacus kuzeye, Alplere gitmeyi önermiş, Crixus ise Romalılarla savaşarak daha fazla kölenin özgürlüğe kavuşmasını istemiştir.⁸⁰

Spartacus isyancıların baskısı sonucu güneye yöneldiğinde bütün Roma ordularının başına Marcus Licinius Crassus (MÖ 115-53) getirilmiştir. Aynı zamanda Crassus, Trakya'da bulunan Makedonya *proconsul*'u Marcus Terentius Varro Lucullus (MÖ 116-56) ve İspanya'da bulunan Gnaeus Pompeius Magnus'un (MÖ 104-48) yardıma gelmesi için *Senatus*'a mektup yazmıştır.⁸¹ Crassus, isyancıları Picenum'da kuşatmayı planlamıştır. Bu arada Spartacus da Lucania bölgesine geri çekilmiş ve Thurii şehrini merkez yapmıştır.⁸² Picenum sınırlarında mevzi alan Crassus, *legatus*'u Mummius'u keşif amaçlı iki lejyonla birlikte Spartacus üzerine yollamış ve isyancıları sadece izlemeyi, onlarla asla bir çatışma haline girmemeyi emretmiştir. Mummius ise Crassus'u dinlemeyerek ilk fırsatta Spartacus'la savaşmış ve yenilmiştir.⁸³ Crassus bu yenilgiden sonra Roma ordusunda disiplini sağlamak adına uzun zamandır uygulanmayan *Decimatio* ceza yöntemini yeniden yürürlüğe sokmuştur. *Decimatio* sistemine göre *cohort*⁸⁴ onarlı gruplara ayrılmakta ve ayrılan bu askerler kendi aralarında kura yolu ile birini seçmektedirler. Seçilen bu asker kendi asker arkadaşları tarafından ya sopayla dövülerek ya da taşlanarak öldürülmüştür.⁸⁵ Crassus da savaştan kaçan beş yüz askeri, Plutarchos'a göre savaşta en büyük korkaklığı gösteren ve ilk kaçan beş yüz askeri⁸⁶, onarlı gruplara ayırmış ve her bir gruptan birer kişiyi öldürtmüştür.⁸⁷

Mummius'u yenen Spartacus, Lucania üzerinden denize çekilmiş ve Messina Boğazı'nda korsanlarla buluşmuştur. Sicilya'ya gitmeyi planlayan Spartacus burada daha önce yapılan köle ayaklanmalarını yeniden alevlendirerek kendine destek toplamayı umut etmiştir. Spartacus bu planı hayata geçirememiştir. Zira Kilikyalı korsanlar ona ihanet etmiş ve Sicilya'ya götürecekleri iki bin isyancıyı götürmemişlerdir. Bu olaydan sonra Spartacus ordusuyla birlikte Rhegium'a çekilmiş ve burada kamp kurmuştur.⁸⁸ Crassus, Rhegium yarımadasında iki deniz arasında 300 stadia (54 km) uzunluğunda ve dört metre genişlik ve derinlikte bir çukur kazdırmış, bu çukur boyunca büyük ve kalın bir sur yaptırmıştır.⁸⁹ Spartacus başlarda bu çalışmayı dikkate almamıştır. Kuşatmayı yarma denemeleri başarısız olmuş ve ordusunda yavaş yavaş başlayan açlık yüzünden Crassus'a görüşme teklif etmiş fakat Crassus görüşmeyi reddetmiştir. Bunun üzerine Spartacus Romalı esirleri Crassus'un görebileceği şekilde çarımha gerdirmiştir.⁹⁰ Crassus zafer kazandığını düşünürken isyancılar kar fırtınasından yararlanarak kuşatma hatlarını zorlamış ve düşmanın arkasına geçmişlerdir. Bu olaydan sonra Crassus, Spartacus'ün Roma'ya yürüyeceğinden tedirgin olmuştur. Kuşatmayı kaldırmış ve Spartacus'ün peşinden gitmeye karar vermiştir. Bu sırada Crassus Spartacus'ten ayrılan ve Lucanian Gölü etrafında kamp kuran köle ordusunun haberini almıştır.⁹¹ Başlarında Gaius Gannicus⁹² ve Castus'un bulunduğu köleler Lucania'da Crassus orduları ile karşılaşmıştır. Crassus bu köle ordusuna karşı altı bin adamını göndermiş ve Romalılar zafer

⁸⁰ Sall, *Hist.* III. 64.

⁸¹ Diakov - Kovalev 2011, 368.

⁸² Sayar 2011, 6.

⁸³ Plut. *Crass.* X. 1-3.

⁸⁴ Antik Roma döneminde aynı sınıftan olan askerlerden oluşan bir Roma lejyonunun onda birine denk askeri birliktir.

⁸⁵ Polyb, *Hist.* VI. 38, Suet. *Aug.* 24.

⁸⁶ Plut. *Crass.* X.2.

⁸⁷ Malay 2018, 237.

⁸⁸ Plut. *Crass.* X.3-4; Malay 2018, 237-238.

⁸⁹ Plut. *Crass.* X. 5; Diakov - Kovalev 2011, 369-370.

⁹⁰ Sayar 2011, 7.

⁹¹ Plut. *Crass.* XI. 11.

⁹² Gannicus'un İtalyan kökenli olduğu düşünülmektedir (Diakov - Kovalev 2011, 370-371.)

kazanmışlardır. Lucania Savaşı sırasında on iki bin üç yüz isyancı öldürülmüş, ölenlerin sadece ikisi arkadan vurularak öldürülmüştür. Plutarchos'a göre ölenlerin sadece ikisinin sırtından vurularak öldürülmesi isyancıların Romalılarla savaşarak öldüğünü göstermektedir.⁹³ Crassus'un bu zaferinden sonra kendine güveni gelmiş olacak ki Trakya'dan Lucullus'u ve İspanya'dan Pompeius'u çağırdığına üzülmüştür.⁹⁴ Crassus bu dönem büyük bir zafer kazanarak kendini Roma Cumhuriyeti'ne kanıtlamak istemiştir, fakat kazanılacak bu zafer ona değil de diğerlerine (Lucullus ve Pompeius'a) mal edilmiştir.

Lucania yenilgisini duyan Spartacus, Petelia Dağları'na çekilmiştir. Onu Crassus'un *legatus*'larından Lucius Quintus ve *questor* Gnaeus Tremelius Scrophas takip etmiş, fakat isyancılar Romalıları yenilgiye uğratmıştır. Plutarchos'a göre aslında bu zafer Spartacus'un sonu olmuş, Romalıları yenen köleler artık Spartacus'ü dinlemez hale gelmişlerdir.⁹⁵ Hatta Spartacus'ü silahla tehdit ederek Romalıların bulunduğu Lucania'ya dönmeye zorlamışlardır.⁹⁶

MÖ 71 yılında isyancılarla Crassus arasında son savaş olmuştur. Lucania bölgesinde olan bu savaştan önce Spartacus'e atı getirildiği zaman kılıcını çekmiş ve "bugün kazanırsak düşmanın pek çok güzel atı bizim olacak, fakat kaybedersek bir ata ihtiyacım olmayacak"⁹⁷ demiş ve atı öldürmüştür. Askerlerin arasından Crassus'a doğru ilerlemiş fakat ona varamamış, kendisine saldıran iki yüzbaşını öldürmüştür.⁹⁸ Appianos, Spartacus'un bir mızrakla uyluğundan yaralandığını ve öldürülünceye kadar Romalıları karşı mücadele ettiğini yazmaktadır.⁹⁹ Savaş sonunda Spartacus ve onunla birlikte altmış bin isyancı ölmüş ve böylece köle ordusu dağılmıştır. Spartacus'ün cesedi bulunamamıştır.¹⁰⁰ Appianos'un verdiği bilgiye göre son savaşta isyancı kölelerin cesetlerinin sayısı, sayılamayacak kadar çoktur buna karşın Roma ordusundan sadece bin asker ölmüştür.¹⁰¹ Crassus'un korktuğu başına gelmiştir. Çünkü kaçan köle ordusunu Pompeius karşılamış ve bozguna uğratmıştır. Böylece Spartacus zaferi Pompeius'un hanesine yazılmıştır. İsyan tamamen bastırıldıktan sonra Pompeius'un adına Roma'da zafer alayı bile düzenlenmiştir.¹⁰² Son savaştan sonra esir alınan altı binden fazla köle Capua'dan Roma'ya kadar *Via Appia* boyunca çarımha gerilmiştir.¹⁰³ *Via Appia*'nın uzunluğunun 185 kilometre olduğunu varsayarsak her 27-32 metrede bir çarım dikilmiştir diyebiliriz.

Spartacus'ün başlattığı köle isyanı iki yıl sürmüştür. Spartacus isyanı aslında Roma Cumhuriyeti'ne gösterdi ki köle ordusu bazı iyi eğitilmiş lejyonlardan daha üstündür.¹⁰⁴ Spartacus İsyanı bastırıldıktan sonra bile İtalya'nın farklı yerlerinde Spartacus İsyanı örnek alınarak çıkan küçük çaplı isyanlar olmuştur.¹⁰⁵ Bu isyanların hiçbiri Roma'yı III. Köle İsyanı kadar etkilememiştir.

4. Sonuç

III. Köle İsyanı kendinden önce meydana gelen diğer iki köle isyanından farklı olmuştur. İsyen hem cumhuriyetin ana karasında cereyan etmiş, hem de diğer isyanlara nazaran daha

⁹³ Plut. *Crass.* XI. 2; Malay 2018, 239.

⁹⁴ Plut. *Crass.* XI. 2.

⁹⁵ Plut. *Crass.* XI. 4.

⁹⁶ Malay 2018, 240.

⁹⁷ Plut, *Crass.* XI. 6

⁹⁸ Plut. *Crass.* XI. 5.

⁹⁹ App. *BC.* XIV. 120.

¹⁰⁰ App. *BC.* XIV. 120

¹⁰¹ App. *BC.* XIV. 120.

¹⁰² Jones 2019, 155

¹⁰³ App. *BC.* XIV. 120.

¹⁰⁴ Bread 2018, 23.

¹⁰⁵ Stockton 1988.

geniş çaplı olmuştur. Geniş çaplı olmasının nedenlerinden biri de Roma Cumhuriyeti'nin başlarda bu isyanı ciddiye almaması ve yerel bir isyan olarak değerlendirmesi olmuştur. Bu isyanın Sicilya'da meydana gelen isyanlardan farklarına gelecek olursak, Sicilya'da meydana gelen isyanlarda isyan liderlerinin bir devlet kurma ve onu yönetme hayali olmuş, nitekim bunu da başarmışlardır. Her iki isyanda da isyancılar bir devlet kurmuşlardır. Fakat Spartacus'un devlet kurma gibi bir hayali olmamıştır. O, her zaman özgür bir şekilde vatanına gitmeyi düşlemiştir. Antik yazarlara göre de Spartacus, fırsatı olduğu halde bile Roma'ya saldırmamıştır.

İsyan Roma için çok zorlu bir süreçte meydana gelmiştir. Roma, bu dönemde doğuda Mithridates ile ve batıda Sertorius ile uğraşmaktaydı. Spartacus bu durumdan haberdar mıydı? Değil miydi? Bilemiyoruz. Ama isyan için çok elverişli bir tarih seçtiğini kabul etmeliyiz. Aynı zamanda antik yazarlara göre Spartacus, muhtemeldir ki, Capua'da kendisinden önce meydana gelen isyanlar hakkında da bilgi sahibi olmuştur. Bunun da Spartacus'ü cesaretlendirdiğini düşünebiliriz.

Spartacus önderliğindeki köle isyanı aslında Roma için bir sonun başlangıcı olmuştur. Cumhuriyetin çatırdayan yapısına en büyük darbelerden birini vurmuştur. İsyandan sonra Roma'nın önemli komutanları arasında güç mücadelesi başlamış ve bunun sonucu olarak Crassus, Ceasar ve Pompeius arasında Cumhuriyetin yıkılma nedenlerinden olan Triumvirlik sistemi kurulmuştur. Triumvirlik sistemi Cumhuriyeti parçalamıştır. Aslında bu sistem imparatorluğa geçiş için önemli adımlardan biri olmuştur diyebiliriz. Spartacus, Roma Cumhuriyeti'nin yıkılışında sadece bir sembol değil, önemli bir figür olmuştur. Roma ordusu gibi nizami bir ordusu olmamasına rağmen Romalıları dokuz kere yenmiştir. III. Köle İsyanı, Romalıları kölelerin de birleşince büyük çaplı bir isyan yapabileceğini göstermiştir. Spartacus ve onun isyanından bu denli söz edilmesinin ve bastırıldıktan sonra bile Roma tarih yazıcılığında konuşulmasının nedeni de isyanın Roma Cumhuriyeti açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Hiç kuşkusuz Romalı komutanlar bu isyandan sonra ordularına çeki düzen vermiş ve orduda olan eksiklikleri gidermişlerdir. Her bir Romalı komutan Spartacus İsyanı'ndan kendine dersler çıkarmıştır.

Tüm bunlara rağmen romantikleştirilmiş bir figür olan Spartacus günümüze kadar ününü korumuş ve onun isyanı beyaz perdede ve edebi eserlerde işlenmiştir. Aynı zamanda Bulgaristan'da Sandaksi ve Pazarcık bölgelerinde Spartacus'un heykelleri dikilmiştir. Spartacus İsyanı tarih boyunca pek çok özgürlük hareketine ilham kaynağı olmuştur. Örneğin Almanya Komünist Partisi grubunun ilk adı "Spartacus Birliği" olmuştur. Hatta güncel olaylarda bile rejime baş kaldıran pek çok özgürlük savaşçısı milattan önce yaşamış olan isyancı köle Spartacus'ü örnek almaktadır. Spartacus tarihi bir figür olarak bugün hem Roma tarihi, hem de Eskiçağ tarihi açısından önemini korumaktadır.

Çıkar Çatışması / *Conflicts of Interest*: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The author declare no conflict of interest.

Kaynakça

- Abbas, I. 2021, "Özgürlük Savaşçısı: Spartacus", *Eskiçağ Araştırmaları Dergisi*, 24, 58-65.
- Alova, E. 2013, *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Arslan, M. 2007, *Roma'nın Büyük Düşmanı Mithridates VI Eupator*, Odin Yayınları, İstanbul.
- Akat, S. 2001, *Lidya Bölgesinde Bulunan Gladyatör Anıtları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

App. *BC*.

Appianos, *Bellum Civile*. Kullanılan Metin: *Appian's Roman History*, vol. II. LOEB, London 1913.

App. *Mith*.

Appianos, *Mithridateios*. Kullanılan Metin: *Appian's Roman History*, vol. II. (trans. E. Cary), LOEB, London 1912.

Baldwin, B. 1967, "Two Aspects of the Spartacus Slave Revolt", *The Classical Journal*, 62 /7, 289-294.

Boatwright, M.T., Gargola, D.J. vd. 2020, *Romalıların Kısa Tarihi*, (Çev. İ. Kısacık), ALFA, İstanbul.

Bozkurt, G. 1981, "Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik", *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38/1, 65-103.

Bosch, C. 2020, *Roma Tarihi'nin Ana Hatları, I. Kısım Cumhuriyet Devri*, (Çev. S. Atlan), TTK, Ankara.

Bread, M. 2018, *SPQR*, (Çev. İ. Sağlamer), Pegasus Yayınları, İstanbul.

Cic. *TD*

Cicero, *Tusculunae Disputationes, II*. Kullanılan Metin: *Tusculan Disputations II*. (trans. J.E. King), LOEB, London 1927.

Diakov, V. - S. Kovalev, 2011, *İlkçağ Tarihi, Cilt:2 Roma*, (Çev. Ö. İnce), Yordam Kitap, İstanbul.

Diod.

Diodorus Siculus, *Bibliothes Historikes*, Kullanılan Metin: Diodorus of Sicily, *The Library of History*, (trans. C.H. Oldfather), LOEB, London 1967.

Dürüşken, Ç. 2007, *Monumentum Ancyranum: Ankara Anıtı Augustus*, Kabalcı Yayın Evi, İstanbul.

Er, Y. 2017, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi, Ankara.

Ergin, G. 2014, "Roma Toplumunda Kölelik Eleştirisi ve Kölelere Empati", *Cedrus The Journal of MCRI*, 2, 355-376.

Eutrop.

Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae*. Kullanılan Metin: *Kısa Roma Tarihi*, (çev. Ç. Menzilioğlu), ALFA, İstanbul 2017.

Faulkner, N. 2015, *Roma: Kartalların İmparatorluğu*, (Çev. Ç. Sümer), Yordam Kitap, İstanbul.

Field, N. 2009, *Spartacus and The Slave War 73-71 BC A Gladiator rebels Against Rome*, Osprey Publishing Limited, USA.

Finley, I. M. 1960, *Slaver in the Classical Antiquity*, Cambridge.

Flor.

Florus, *Epitome*. Kullanılan Metin: *Epitome of Roman History*, (trans. E.S. Foster), LOEB, London 1929.

- Jones, P. 2019, *Geldim, Gördüm, Yendim: Romalılar Hakkında Bilmek İstedığınız Her Şey*, (Çev. F. Sezer), SAY yayınları, İstanbul.
- Karnas, M. 2015, *Ölümüne Özgürlük Peşinde Spartaküs, İnceleme I*, Akıtaşı Kitapları, Bursa. Liv.
- Livius, Periocae. Kullanılan Metin: Livy, *From the founding of City, Book* (trans. A.C. Schlesinger), LOEB, London 1967.
- Malay, H. 2018, *Çağlar Boyu Kölelik*, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Malay, H.- Sılay, H. 1991, *Antik Devirde Gladyatörler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Matz, D. 2002, *Daily Life of the Ancient Romans*, Greenwood Press, USA.
- Novvos, K. 2009, *Gladiator, Rome's Bloody Spectacle*.
- Smith, W. 1875, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, John Murray, London.
- Özkan, E. B. 2017, "Eski Roma Yazarlarının Gözünden Gladyatör Dövüşleri", *ARKHE Dergisi*, 1, 31-42.
- Plut. *Crass*.
- Plutarchos, *Crassus*. Kullanılan Metin: *Plutarch's Lives, vol. III: Pericles and Fabius Maximus. Nicias and Crassus*, (trans. B. Perrin), LOEB, Cambridge 1916.
- Plut. *Mar*.
- Plutarchos, Gaius Marius, Kullanılan Metin: *Plutarch's Lives, vol. IX. Demetrius and Anthony, Pyrrhus and Gaius Marius*, (trans. B. Perrin), LOEB, London 1949.
- Plut. *Sull*.
- Plutarchos, Sulla. Kullanılan Metin: *Plutarch's Lives, vol. IV. Alcibiades and Coriolanus, Lysander and Sulla*, (trans. B. Perrin), LOEB, London 1949.
- Polyb.
- Polybios, *Histories*. Kullanılan Metin: *Polybios, The Histories, vol. III. Book 5-8* (W.R.Paton), LOEB, Cambridge 2011.
- Potter, D. – Mattingly, D. J. Ed. 1999, *Entertainers in the Roman Life, Death and Entertainment in the Roman Empire*, The University of Michigan Press, USA.
- Sayar, M. H. 2011, "İtalya'da Köleleri Ayaklandıran Bir Köle Spartacus" *Toplumsal Tarih*, 211, 2-7.
- Sall. *Hist*.
- Sallustius, *Historiae*. Kullanılan Metin: *Sallust, Florus and Velleius Paterculus*, (trans. J.S.Watson), New York 1888.
- Strauss, B. 2022, *Spartaküs: Roma'yı Sarsan Köle Savaşı*, Çev.: Samet Özgüler, Kronik, İstanbul.
- Stockton, D. L. 1988, *Cicero, A political Biography*, Oxford University Press, Oxford.
- Suet. *Aug*.
- Suetonius, *Augustus*. Kullanılan Metin: *On İki Caesar'ın Yaşamı*, (çev.) Gül Özaktürk, Ü.Fato Telatar, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2019.
- Tekin, O. 2018, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Uzunarslan, A. 2005, “Antik Roma’da Gladyatör Oyunları”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 15-58.
- Wheeler, M. 1985, *Roman Art and Architecture Word of Art*, Thames&Hudson, Londra.
- Yılmaz, M. D. 2016, “Parion Tiyatrosu Su Sistemi ve Orkestra Üzerine bir Değerlendirme”, *Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları*, (Eds. C. Başaran- H.E. Ergüner), İçdaş, 65-75.
- Yiğitpaşa, D. 2023, “Re-Assessment of the Claudiopolis Stadion Rescue Excavation in 2008”, *Journal of Ancient History and Archaeology*, 10/4, 64-85.
- Yiğitpaşa, D. (Baskıda), “New Archaeological Data from Claudiopolis in the Light of Stadion Excavations”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*.
- Потрашков, А. 2008. *Загадки истории: Древний Рим*, Харьков.